

Նազիկ Հովհաննիսյան, Նույնանիշների՝ XVIII դարից ավանդված ձեռագիր բառարանների քննություն, Ե., ՀՀ ԳԱԱ Լի հրատ., 2022, 264 էջ:

ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտը նկատելի աշխատանք է ծավալում իր աշխատակիցների գիտական արտադրանքի հրապարակման գործում: Այս անգամ հրապարակի վրա են ընդհանուր և համեմատական լեզվաբանությանը, հայոց լեզվի պատմությանը վերաբերող մենագրական աշխատանքներ:

Լույս է տեսել լեզվի պատմաբան Ն. Գ. Հովհաննիսյանի մենագրությունը՝ նվիրված հայ միջնադարյան (այն է՝ XVII դ.) ձեռագիր բառարանների մեջ տեղ գտած նույնանիշների (և հարակից միավորների) գիտական ուսումնասիրությանը¹:

Զարմանալ կարելի է հեղինակի հետազոտական աշխատանքի ամենատես մանրամասնության վրա. ասում են, թե ամենալավը լավի թշնամին է, այս դեպքում՝ ընդհակառակը, բարեկամն է, որովհետև ամենալավի ձգտումը, որ հանդես է բերել հեղինակը, ավարտվել է աներկբա հաջողությամբ:

Հրապարակի վրա է հայ ձեռագիր մատյանների լեզվի մի ուրույն թեմայի քննություն, որն այնքան կարևոր է մեր օրերի լեզվաբանության համար. առհասարակ հայ ձեռագրերի լեզվական քննությունը մեզանում գրեթե բացակայում է: Այդ ձեռագրերում կա բավականին հարուստ նյութ հին գրական լեզվի զարգացման ընթացքի, մանավանդ բարբառների վերաբերյալ: Դա նկատում ենք նաև այս աշխատության օրինակով: Ն. Գ. Հովհաննիսյանի սույն աշխատությունը յուրովի լրացնում է մինչև հիմա ինչ-որ չափով կատարվածը:

¹ *Նազիկ Հովհաննիսյան, Նույնանիշների՝ XVIII դարից ավանդված ձեռագիր բառարանների քննություն, Ե., ՀՀ ԳԱԱ Լի հրատ., 2022, 264 էջ:*

Աշխատությունը, անհրաժեշտ ենք համարում հիշել, երկար տարիների մանրամասն և մանրակրկիտ հետազոտության արդյունք է՝ նյութի առանձնացման և վերլուծության, հարակից տեղեկությունների և գործածությունների մատնանշման և ճշգրտման, շարադրանքի կառուցիկության տեսանկյունից, որը լիովին խրախուսելի է:

Գիրքն ունի հետաքրքիր կառուցվածք՝ գլուխների փոխարեն մասեր են՝ առանձին վերնագրերով, որոնք վերաբերում են ձեռագիր բառարանների տեսակներին և կազմությանը, նույնանիշ բառերի շարքերին, այդ շարքերի ձևակազմական և բառակազմական առանձնահատկություններին, բառային տարբերակներին, բառիմաստային փոփոխություններին և նրբերանգներին, ընդ որում առանձին ուշադրության առարկա են նորակազմ բառերը, փոխառյալ բառերը և օտար բառ (բառարմատ)-բաղադրիչով կազմությունները, հարադրությունները. մենք ըստ էության մեր ձևակերպումներով թվարկեցինք գրքի այդ վերնագրերը, որոնք էլ ստույգ գաղափար են տալիս նրանում քննության ընդգրկման և կատարողականի մասին. կատարողականը ներկայանում է մանրամասնությամբ, այս կամ այն հարցի քննությանն առջվող գրավոր աղբյուրների և գիտական գրականության անասելիորեն բարեխիղճ օգտագործմամբ:

Գիրքն ունի անգլերեն սեղմ ամփոփում, օգտագործված գրականության ցանկ և «հապավումներ» (իմա՝ համառոտագրություններ): Գրականության ցանկը (էջ 244-26) պարունակում է տեսական աշխատություններ, բառարաններ, «առցանց... հարթակի միջոցով վկայվող աշխատություններ և բառարաններ», համաբարբառներ, էլեկտրոնային կայքեր և հղումներ:

Սույն մենագրությունը, որքան էլ այս կամ այն հարցի մեկնաբանության կամ վերլուծության դեպքում, ձևակերպումների և տերմինաբանության գործածության առումով կարող են լինել առարկություններ, այնուամենայնիվ գիտական մի նպաստ է հայ լեզվաբանության, մանավանդ հայոց լեզվի պատմության բնագավառում,

այն էլ հին գրավոր աղբյուրների բառապաշարի մի ուրույն ոլորտի հաջողված քննությամբ:

Ողջունելի է նման աշխատության երևան գալը արդի հայերենագիտության անդաստանում:

Ն. Մ. Սիմոնյան. Ստուգաբանական և բառաքննական դիտարկումներ, Ե., ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ, 2022, 77 էջ:

Լույս է տեսել ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի ընդհանուր և համեմատական լեզվաբանության բաժնի ավագ գիտաշխատող, Բ. Գ. Թ. Ն. Մ. Սիմոնյանի մենագրությունը: Այն ամփոփում է հեղինակի երկար տարիների ուսումնասիրությունների մի մասը, որ տպագրվել է ոչ թղթային տեսքով (էլեկտրոնային կայք էջով):

Աշխատության մեջ տարբեր վերնագրերով քննվում են հայերենի *գանգատիմ, խարել / խարխափել, վայթել / վաթել / վոթել, գուղձն* և *տիլալ / տիլո* բառերը, ինչպես նաև առանձին ուշադրության առարկա են գրաբարի *յ-* նախամասնիկով, հայերենի հնդեվրոպական ծագման *զ-* նախամասնիկով բայերը, հայերեն բառերի իմաստային (թեմատիկ) մի քանի խմբի բայեր, որոնք արտահայտում են «զգայական ընկալումներ», «միտք և մտածողություն», այլև հնդեվրոպական ծագման հոմանիշ բառեր են:

Հայերեն հիշյալ բառերի և բառիմաստային միավորների նոր, առանձին-առանձին քննությունը հետաքրքիր է ամենից առաջ հեղինակի ստուգաբանական հետազոտության զինանոցի տեսանկյունից՝ ամբողջովին հենված դասական (ավանդական) համեմատաբանության ձեռքբերումների վրա. հեղինակն այս դեպքում վերջինների ամենահետևողական շարունակողն ու զարգացնողն է:

Հիշյալ միավորների ստուգաբանական (նաև՝ բառաքննական) վերլուծությունը այսպես թե այնպես գալիս է յուրովի լրացնելու նախորդ ուսումնասիրողների աշխատություններում այդպես էլ վերջ-

նական ու անվերապահ լուծում չստացածը, որը գիտության առաջընթացի տեսանկյունից, բնականաբար, կարևոր է և իր կարելիության մեջ՝ կիրառելի:

Ն. Մ. Սիմոնյանի աշխատանքում տեսական մեծ ուշադրություն է դարձվել «արմատական տարբերակներով կազմված կրկնավոր բայերին»: Առհասարակ հայերենում տարբերակայնության դրսևորումը, կարծում ենք, ավելին է, քան նրան նվիրված համեմատական ուսումնասիրությունը՝ թե՛ նախկինում և թե՛ ներկայում, իսկ հեղինակի արածն այս թեմայի մեջ ինչ-որ չափով կարող է լրացում լինել:

Սպասելի էր աշխատության գիտական ապարատի ավելի ամբողջական տեսք՝ ներածական-տեսական սկիզբ, եզրակացություններ, գիտական գրականության ցանկ, թեև շարադանքում համապատասխան գրականությունը հղելու առիթը մեծ է:

Հայ լեզվաբանության պատմության ներկայիս շրջանում համեմատական-ստուգաբանական, ինչպես նաև համեմատական-տիպաբանական հետազոտության մտահոգիչ բաց կա, որ պիտի լրացվի հայերենի նման հնագույն տվյալներ ունեցող մի լեզվի դեպքում, իսկ Ն. Մ. Սիմոնյանի սույն աշխատությունը թեկուզ մի նշույլի չափ փարատում է այդ մտահոգությունը:

Մ. Ա. Սարգսյան, Հայերեն էլեկտրոնային սրբագրման համակարգ, Ե., «Տիր» հրատ., 2021, 100 էջ:

Արդի ընդհանուր լեզվաբանությունը մի քանի տասնամյակ է, ինչ թևակոխել է տեսական հետաքրքրությունների նոր փուլ՝ պայմանավորված ներկայիս հաղորդակցման միջոցների (համակարգիչ, բջջային հեռախոսակապ և այլն)՝ մարդկային գործունեություն մուտք գործելու հանգամանքով: Նման կապի միջոցի տեխնիկական և լեզվահաղորդակցական հայեցակերպով ուսումնասիրությամբ, որքան հայտնի է, զբաղվում են աշխարհի գրեթե բոլոր գիտական-տեխնիկական հաստատություններում: Բավականին ուրախալի է այն, որ Հայաստանում ևս, այս դեպքում ակադեմիական լեզվաբա-

նական գիտության միջավայրում ունենում ենք մասնագիտացող-ներ այդ ուղղությամբ:

Այդպես, ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի ընդհանուր և համեմատական լեզվաբանության բաժինը իր գիտական-պլանային գործունեության կարևոր ոլորտ է համարում նման ծրագրավորմամբ ուսումնասիրությունների ձեռնամուխ լինելը:

Եվ ահա հրապարակի վրա է երիտասարդ լեզվաբան, ք. գ. թ., դոցենտ Մ. Ա. Սարգսյանի ուշագրավ աշխատությունը՝ իբրև առաջին, նախակարապետ ձեռնարկ հայերենի էլեկտրոնային համակարգի տեխնիկական «գործունեության» առումով: Այս դեպքում հեղինակի բուն նպատակն եղել ըստ նման համակարգի միջոցով լեզվական բնագրի («տեքստի») սրբագրման խնդիրը: Աշխատանքն ամբողջությամբ նորություն է հայ լեզվաբանության մեջ, ընդ որում ոչ միայն տեսական-ճանաչողական հարցադրումների, այլև բուն երևույթի երևան գալու տեսանկյունից: Ուստի գնահատելի է այս աշխատանքի երևան գալը ժամանակակից գիտության զարգացման համար:

Գրքի տարբեր բաժիններում քննվում են բուն խնդրին վերաբերող նորություն հանդիսացող ձևակերպումներ հարցեր՝ էլեկտրոնային սրբագրման համակարգերը՝ որպես տեխնիկական նոր լուծումներ, օտար լեզվով, հայերենով սրբագրման համակարգեր, Armspell անունով սրբագրական համակարգի կազմության սկզբունքները և առանձնահատկությունները, այդ համակարգի շտեմարանի առանձնահատկությունները, այլև ուղեցույց՝ համակարգի կիրառության:

Այս թվարկումից երևում է, որ գործ ունենք, այսպես կոչված, ընդհանուր-տեխնիկական լեզվաբանության հետ, որ պայմանավորված նոր ժամանակների արտաքին հաղորդակցական հանգամանքներով՝ հումանիտար գիտական նոր-նոր հունի մեջ մտնող ոլորտ է:

Աշխատության վերջում կա անգլերեն ամփոփում, որն այս դեպքում խիստ անհրաժեշտ է՝ ընդհանուր հասանելիության առու-

մով: Բերվում է հինգ տասնյակ անուն գրչականություն՝ հայերեն (հեղինակի լույս ընծայած հոդվածների), օտար լեզուներով (ընդ որում՝ նաև համացանցի մեջ եղած):

Վ. Գ. Հ.